Українська книжкова весна – вже традиційний період виголошування результатів різноманітних книжкових конкурсів. Звісно, не всіх, – бо їх у нас таки чимало, – але принаймні більшості. І тон цьому ось уже втретє задав найцікавіший і, безперечно, найпопулярніший з них – “Книжка року”. От і нинішнє першоберезневе дійство було інтриґуючим (переважна більшість експертів, не кажучи вже про “всеїдну” журналістську публіку чи перенервованих авторів і видавців, до останньої миті щиро не мала зеленого поняття, кого й за що відзначають), красиво обставленим і, що прикметно, безфуршетним. Останнє, вочевидь, мало засвідчити, що реноме “Книжки року” вже й так доволі високе, й організатори можуть собі дозволити не поїти стада ласих на халяву журналюг – нікуди не дінуться, й так напишуть…

Звичайно, незадоволених виявилося чимало, та традиційне українське бурчання так і не вилилося з кулуарів, сиріч закутків, на шпальти якої-небудь періодики, бо підстав для цього й справді не було. Кожен бурчав про своє: я, приміром, хоч і голосував за “Малятам і батькам” (цілком щиро, бо експертування в дитячій номінації зобов'язувало), але чудово розумів, що мій голос у цьому випадку не переважить, і вболівав за Тараса Прохаська. Не сталося – перемогла монографія Наталі Яковенко. Це, як на мене, абсурд бодай хоча б тому, що мова йде все-таки про монографію – видання наукове, заздалегіть розраховане на виключно вузьке читацьке коло. Так що розширенню зацікавлення українською літературою ґран-прі цього року, на жаль, не прислужиться.

Кажуть фахівці, що ця книжка вартісна. Не перечу – хоч сам її не читав, бо історія в коло моїх зацікавлень не входить, та навряд чи й зараз читатиму, адже вже вийшов із того віку, коли беруться за ту чи іншу книжку лишень тому, що вона відзначена ґран-прі. Але чудово розумію, чому більшість моїх колеґ-експертів віддала перевагу саме їй, а не прекрасному – і значно резонанснішому вже

бодай тому, що це роман – текстові Прохаська. Бо така вже специфіка конкурсу “Книжка року”, що тут оцінюється книжка як продукт. За умови високих смакових якостей одразу кількох продуктів експерт волею-неволею змушений зосередитися на… упаковці. Якби постала проблема вибору між текстом Прохаська і текстом Яковенко (що теж само по собі доволі абсурдно), результати голосування – певен – були б зовсім іншими. Взагалі, якби постала проблема вибору найкращого тексту року, то до “Поета в повітрі” Василя Герасим'юка не дотягнувся б ніхто. Але ж оцінювалися не тексти – оцінювалися, грубо кажучи, упаковки. І в такому випадку запитань нема: перемогла не пані Н. Яковенко, перемогло видавництво “Критика”. І все справедливо.

* * *

“Книжка року” – справді єдиний у нас конкурс, який оцінює роботу не авторів, а видавництв. Маю на увазі: єдиний, скажемо так, “загальнонаціональний”, бо на книжкових ярмарках, у тім числі на найпопулярнішому, майже леґендарному Форумі видавців у Львові, проводяться власні конкурси. Його існування всерйоз оживлює зародковий наразі книжковий ринок, ба навіть певною мірою формує

смаки значної частини читачів (а читачами традиційно маємо доволі таки обмежене кількісно коло людей, котрих зазвичай зовуть інтелігентами). Але це таки не рейтинґ, як його іноді називають, а конкурс; рейтинґів у нас, на жаль, практично не проводять, – хіба на рівні окремих книгарень чи їх мереж абощо, й лишень “для хатнього вжитку”. Та й не буде в нас жодних “загальнонаціональних” книжкових рейтинґів доти, доки ідіотське законодавство схилятиме видавців до маніпуляцій накладами (це роблять наразі далеко не всі, але більшість – зізнаймося – мусять робити, бо жити хочеться не лише на ґранти, але бодай іноді “на свої”) тощо. Спроба “Книжника-Ревю” публікувати на своїх шпальтах рейтинґи (оце вже таки рейтинґи) продажу книжок, гадаю, не вдалася – з причин, не від “Книжника” залежних. Просто далеко не кожна книгарня видасть (тим паче для публікації, а не в, боронь, Боже, податкову адміністрацію) справжні дані про свої продажі.

* * *

Отож, як ми вже з'ясували, “Книжка року” – єдиний всеукраїнський конкурс видавництв. Хтось мені колись говорив (інформаґенція ОБС), нібито “держкомітет з питань дезінформації” (так в кулуарах журналісти все частіше обзивають відомство, очолюване п. І. Чижем) теж щось там у себе подібне проводить. Все може бути, от тільки... ніхто про це не знає. А про п. К. Родика і “Книжку року” знають всі нормальні читачі (хто саме – див. вище).

Інші ж наші конкурси, з відомими й невідомими включно, проводяться зазвичай не для видавництв, а для авторів. Ті з них, що мають справу не з книжками, а з рукописами, так і звуться конкурсами й бувають, своєю чергою,

двох категорій: “попсові” й дебютні. До “попсових” слід віднести “Коронацію слова”, конкурс харківського “Клуба семейного досуга”, “Золотого Бабая” тощо. Більшість із них проводиться власне видавництвами. Зрештою, в кожного видавництва, в тім числі й “непопсового”, є свої внутрішні конкурси – хай навіть якщо “журі” складається з головного редактора й директора. Тут “у всякого своя доля” і власна кухня. Що ж до “попсових” конкурсів, то мені особисто вони нецікаві, тому обмежуся лише їх згадкою, а власне ж кухня їхня мені невідома.

Значно цікавіші, як на мене, конкурси

для молодих авторів, альтруїстичні в своїй суті, що покликані відкривати нові імена. Адже сучасних дітлахів професія письменника приваблює вже далеко не так, як іще їхніх батьків або дідів. “Постмодерна свідомість” розвіяла колишній романтичний ореол “обраности”, а “посткомуністична дійсність” прищепила добрячу дозу цинічного практицизму. Так що в свідомості нашої юні зі шкільних “вечорів” і “ранків” образ середньостатистичного письменника здебільшого асоціюється з підстаркуватим членом НСПУ, вбогим і ображеним на весь світ, котрого не те що читати – слухати можна хіба з примусу, під недремним оком вчительки укрмови. Про те, що і в нас

існують нормальні, успішні, по-людськи мислячі літератори, чимало потенційних читачів, найперше юних, боюся, не завжди й здогадуються. Наш із вами, шановні колеґи, імідж в очах юні добряче попсовано нами ж таки самими, і я, чесно кажучи, дуже зле собі уявляю тих нинішніх школярів, котрі мріяли би стати письменниками.

А втім, винятки таки є, але що тим “виняткам” робити задля омріяного “входження в літературу” – це питання, м'яко кажучи, вкрай

непросте. Бо ж навіть далеко не кожному знаному письменникові вдається знайти видавця, який його принаймні вислухає чи прочитає його рукопис. А вже про юнака чи юнку з першими літературними спробами й говорити нічого. Аби навчальні заклади промоутували своїх здібних студентів – такі випадки радше унікальні. Принаймні, останнім часом я можу пригадати лише один: справді вартісну дебютну книжку поетки Ельвіри Молдован видав Хмельницький інститут реґіонального управління і права. От лише в книгарні ця збірка чомусь не потрапила…

Інший варіант для молодого письменника – звернути на себе увагу, вигадавши якийсь ориґінальний технологічний хід із царини не власне літератури, а літпроцесу. Років дванадцять тому щось подібне вдалося мені й моїм друзям Степанові Процюку та Іванові Ципердюку. Створивши літгурт із епатажною назвою “Нова деґенерація”, ми “нарвалися” на “прокляття” Олеся Терентійовича Гончара, і це було неабищо! Але тоді епатажем іще можна було когось здивувати, нині ж потрібно шукати щось принципово (чи не

принципово) інше. Що саме? Ось, приміром, юні харківські поети Сашко Ушкалов і Тетяна Дерюга створили літгурт із вишукано інтриґуючою назвою “Zakharpolis MM”, провели низку цікавих акцій і привернули таким чином увагу видавництва “Акта”. Торік вийшла – і була помічена! – дебютна Сашкова книжка, а зараз, наскільки мені відомо, готується Танина…

Зрештою, для юних прозаїків цей шлях вочевидь неможливий. Повість, а тим паче роман на вечорі не прочитаєш, там навіть оповідання не дослухають… Залишається хіба повторити шлях львівського дебютанта Любка Дереша: зацікавити своїм твором редактора якогось модного літературного журналу, бодай Юрка Іздрика з його “Четвергом”.

Зрештою, в усіх випадках треба мати головне – якісний текст. Якщо він у юного автора є, тоді все значно простіше: його можна просто надіслати на літературний конкурс. На який саме? Із всеукраїнських найвідоміші два – “Смолоскип” однойменного видавництва і “Гранослов” Національної спілки письменників України. Попри те, що казуси з “суддівством” бували і в одних, і в інших, у результаті

чого на світ з'являлися відверто графоманські книжки, – у “Гранослова” це проблема перманентна, найперше останнім часом, а “Смолоскип” (приватна ініціатива відомого американського видавця українського походження п. О. Зінкевича) спромігся на низку непересічних відкриттів – “Цитатник” Сергія Жадана, “Метафізика восени” Юрія Бедрика, “Інші дні Анни” Тараса Прохаська,

“Міфотворення” Маріанни Кіяновської, “Малюнки на камені” Мар'яни Савки, “Хвороба росту” Романа Скиби, “Полювання на оленя” Ростислава Мельникова, “У зимах бажань” Оксани Куценко, “Весіння єресь” Андрія Бондаря, “Зелена маргарита” Світлани Пиркало, “Ти, три хвилини тому” Тараса Девдюка, “Місто в тіні” Лесі Демської, “На смерть Кліо” Анатолія Дністрового, “Фієста

інфікованих” Олега Солов'я… “Смолоскип” церемонію проголошення нових лауреатів і презентації дебютних книжок минулорічних лауреатів традиційно проводитиме в травні. З-поміж них чекаю поетичної збірки харків'янина Олега Коцарєва – цей поет уже встиг про себе незлецько заявити. Решта будуть або відкриттями, як минулорічні лауреатки-”прозайкині”

Галина Логінова й Софія Андрухович, або розчаруваннями, як більшість лауреатів-поетів двох-трьох останніх років.

А от “гранословівці всіх часів” у лютому збиралися в Ірпінському будинку творчості на своєрідний “зліт”. Був Сергій Пантюк,

але не було Сергія Жадана й Василя Кожелянка (отакою власне і є трійця найвідоміших колишніх переможців цього конкурсу). Кілька місяців тому з'явилося аж одинадцять як поетичних, так і прозових книжок його свіженьких лауреатів, але з них певної уваги, як на мене, заслуговують хіба дві – поетичні збірки Антоніни Остролуцької “Сфінкс у

дзеркалі” та Сергія Осоки “Сьома сніжинка січня”. В інших же можна знайти чимало “перлів”, вартих хіба сторінки гумору й сатири в одіозній “Літукраїні”. Один юний поет мріє про те, як “у тінь мою, як у малесеньку ніч, уплюнути б зірку”, а його не менш юна колеґа взагалі в безвихідній ситуації: “Боже мій, як усіх вас багато! А душа ж моя невеличка. Одного я звикла

кохати, а була то погана звичка”. No comments…

Найпривабливішою для молодих письменників штукою в обидвох цих конкурсах є те, що за їх результатами виходять книжки переможців, і це для багатьох юних авторів

є можливістю заявити про себе. Проблема лише в тому, що “гранословівцям” це завдання і з книжкою виглядає неподоланним – їхні книжки не можна придбати ніде, крім головного офісу НСПУ (причому навіть не на розкладці при вході до цього офісу, а лишень у кабінеті молодого автора, – там вам залюбки не

стільки продадуть, як подарують нові видання, але ж про це треба знати, бути дуже зацікавленим, знайти час, знайти кабінет...). Натомість книжки “Смолоскипа”, де останнім часом дистрибуція налагоджена, здається, доволі пристойно, цілком доступні в книгарнях.

* * *

Окрема мова – конкурси реґіональні. Практично в кожній області проводиться щось своє. Ось, приміром, надзвичайно цікава

інформація з Чернівців. Приклад вартий уваги, тому зупинюся на ньому докладніше. Там засновано літературну премію імені Вадима Коваля – талановитого поета-дев'ятдесятника, який трагічно загинув у юному віці. Для визначення її лауреатів проводиться конкурс

серед місцевих молодих поетів, а нагорода переможцям – видання їхніх дебютних поетичних збірок.

Ідею молодіжної мистецької асоціації

“Сокіл”, очолюваної другом Вадима поетом Сергієм Пантюком (тепер уже, до речі, хмельничанином), підтримали відділ у справах сім'ї та молоді Чернівецької міськради та міський центр соціальних служб для молоді. У висліді маємо чотирьох

перших лауреатів і, відповідно, чотири їхні дебютні поетичні збірочки, видані накладом по 350 примірників, причому несподівано ошатно.

“Неосутність” математика Сергія Маслюченка, відомого в Чернівцях також як автора-виконавця своїх пісень і переможця “Срібної підкови”, – це поезія, витримана в стилістиці м'якого “постскибівського”

ліризму, але з посутніми вкрапленнями латентної іронії. Аспірант-філолог Іван Киселиця назвав свою збірку доволі екзотично: “то… абстиненція”. У ній превалюють експериментальні

інтонації “постпантюківського” штибу, але витримані в руслі традиційної форми. Журналістка Юлія Косівчук у збірці “У стилі достиглого льону” культивує “надхлипно”-розхрист ану дівочу поетику, присмачену

тактовною котофілією і м'яким еротизмом. А найцікавіша, як видається, чернівецька дебютантка Інґа Кейван, теж аспірантка-філолог, шукає себе у збірці “Світ на дотик” на багатьох стилістичних

теренах, а найвишуканіше проявляється в тональності пізнього декадансу.

Наприкінці минулого

року відбулося нагородження лауреатів; дебютні збірочки вручав їм батько Вадима, знаний журналіст і поборник мовних прав Сергій Коваль.

Можливо, цей конкурс із часом стане всеукраїнським, так само, як і конкурс-фестиваль для молодих поетів “Молоде вино”, зорганізований творчою асоціацією

“500” (голова – п. М. Розумний). Спочатку це було виключно київське дійство, а торік у більшості областей провели відбіркові тури, й столичний фінал виглядав доволі таки цікаво.

Щоправда, книжок за результатами “Молодого вина” не видають, але твори переможців публікують в щорічному альманасі “Колекція”, два числа якого вже побачили світ.

* * *

Отакі от короткі заувaги з конкурсних приводів. Чи

відповідає весь цей спектр вимогам часу й особливостям книжкового ринку? Вочевидь, так. Чи задовольняє ці вимоги? Вочевидь,

ні. Як на мене, “Книжка року” – провідний, найавторитетніши й конкурс – потребує конкурента. Але не “дубля”, як це в нас зазвичай

робиться, а конкурсу з дещо іншим підходом – можливо, з наголосом не на видавництвах (тут п. К. Родик і його вдало підібрана команда

справляються чудово), а на авторах. Але це мусить бути добре продумана ініціатива, котра не повинна перегукуватися з нечленороздільни

м у нас дискурсом літературних премій (які теж, до речі, є в своїй суті конкурсами, але про них, вочевидь, мусить бути мова окрема). Та чи знайдеться хтось,

хто всерйоз “потягне” цю ношу? Чесно кажучи, наразі нікого не бачу.

Іван Андрусяк, "Книжковий огляд"